

Kapittel 8:

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

Oppstart 1979: 2-årig «Samordna plan- og tiltaksarbeid»

11. september 1975 vedtok styret for Oppland distriktshøgskole (ODH) at det skulle opprettes et «2-årig studium i næringsøkonomisk og sosial planlegging». Studiet var prioritert etter tre andre og skulle realiseres fra 1978. Arbeidsutvalget skulle følge opp saka etter vedtak i Høgskolerådet. 31.10 vedtok rådet en framdriftsplan der det ble framhevet at alle studier må planlegges grundig, men at dette studiet står i en særstilling. En stipendiatstilling skulle øremerkes og en forberedende komité nedsettes. Det ble satt ned en bredt sammensett komité som skulle greie ut om det var et samfunnsmessig behov for et slikt studium. Utvalget konkluderte med at behovet var til stede.

Ett år etterpå (15.11.76) ble det nedsatt et nytt utvalg, som i stor grad bestod av de samme medlemmene, men utvidet til i alt fjorten medlemmer. Utvalget fikk som mandat å utforme studieplan for et videreutdanningsstudium over 2 år i *sosial og næringsøkonomisk planlegging*.

Stipendiatstillingen, som både skulle være sekretær for utvalget og drive faglig forberedelse gjennom sitt forskingsprosjekt, ble nå utlyst. Håvard Teigen ble tilsatt. Dag Seierstad var den reelle leder av utvalget, selv om det skulle ha flat struktur. Studiet Ledelse av mindre bedrifter var også representert i utvalget, mens resten av de fjorten var eksterne og brett faglig sammensatt. De fleste var fra Hedmark og Oppland, to var studenter.

<https://doi.org/7557/7.7878> Hagen, A., Higdem, U., Lesjø, J.H., Teigen, H.: Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet. I Aarsæther, N, (red.):

Samfunnsplanlegging gjennom 50 år. Septentrio Reports 2 (2024).

© 2024 The author(s). This is an Open Access publication distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

I februar 1978 la utvalget fram innstilling om «2-årig videreutdanningstudium i Samordna plan og tiltaksarbeid. Samordning av sosialt, helsemessig, fysisk og næringsøkonomisk plan- og tiltaksarbeid på kommune- og fylkesnivå». Studiet var tilknyttet det ettårige studiet i Samfunnspolitikk.

Hvorfor så vanskelig?

Hvorfor skulle det ta så lang tid å få på plass et slikt studium ved høgskolen? Dette står av gode grunner ikke i vedtaksdokumenta, men argumentasjonen i utvalgsinnstillinga viser hva som var utfordringa: Utfordringa var *nivået* på studiet, ved at det skulle bygge på minst toårig tidligere høgskoleutdanning. Dette brøt med tanken om arbeidsdelinga mellom universiteta og distrikts-høgskolene. Det var to-, maks treårige, utdanninger distriktshøgskolene skulle tilby. Den første komiteinnstillinga foreslå at studiet skulle bygge på treårige fagutdanninger, men på dette tidspunktet var det fleste toårige. Derfor ble dette tilpassinga¹.

Samfunnsplanleggingsstudiet ved vår høgskole skulle ikke rekruttere til sentraladministrasjonen, men til den lokale og regionale forvaltninga. Her argumenterte en med at det ville bli sterk vekst i etterspørselen etter kandidater til denne forvaltninga. Det ble spesielt vist til sluttokumentet for det store arbeidet til Hovedkomiteen for reformer i lokalforvaltninga (St.meld. 31 (1974-75)). Men hvorfor videreutdanning med vekt på planlegging? Her vises det til utkast til ny planleggingslov (NOU 1977 :1) som ble tolka som et lovutkast for bedre samordning mellom sektorene, et sentralt

¹ For å grunngi at studiet skulle legges på videreutdanningsnivå viste studieplankomiteen til NOU 1972:7 Forvaltningsmelding (nb.no). Her ble forvaltningsutdanning delt inn i tre trinn: I Utdanning av saksbehandlere i lavere stillinger. II Videreutdanning av saksbehandlere. III Lederutvikling. Denne NOU-en brukte distriktshøgskole-utdanninger (DH-utdanninger) og kommunallinja ved Norges Kommunal- og Sosialhøgskole som eksempel på nivå I. Nivå III var forslag om oppretting av Statens Forvaltningshøgskole i Oslo. Studieplankomiteen viste til at trinn I var godt utbygd og at også Statens Forvaltningshøgskole hadde blitt etablert. Nivå II var det manglende mellomledet der det nå ikke var tilbud om egnet utdanning. Rett nok hadde universiteta og de vitenskapelige høgskolene dette nivået, men argumentasjonen var at disse utdanningene var tilpasset privat næringsliv og statsadministrasjonen.

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

tema i den utarbeidede studieplanen for videreutdanningsstudiet. Studieplanen ble sendt til departementet til godkjenning i mars 1978 og 1.11. mottok høgskolen brev med godkjenning av at studiet kunne settes i gang.

Bemannings- og studieplan

I brevet fra departementet står det at studiet bør kunne komme i gang høsten 1979 med to amanuensisstillinger prioritert i statsbudsjettet dette året, men det stod også: «*Distriktshøgskolen kan ikke påregne å få antall stillinger i 1980 som studieplanen forutsetter som «nødvendig»*». Dette ble problematisk. Studiet skulle rekruttere kandidater fra mange fagutdanninger, ingeniører, sykepleiere, sosionomer osv. Mange nevnt, ingen glemt – eller utelukket. Lærerstaben måtte speile dette mangfoldet. Første semester skulle gi grunnleggende økonomi, innsikt i sosialfag og samfunnskunnskap osv. Til sammen skulle det gis 8 kurs, og hver enkelt student skulle ta inntil 5.

Andre og tredje semester skulle ha felles undervisningsopplegg knyttet til «konkrete planleggings- og tiltaksdøme», kalt kjernestudiet. I fjerde semester skulle studentene arbeide i prosjektgrupper og arbeide med «et konkret planleggingsarbeid – fortrinnsvis i samarbeid med kommunale- eller fylkeskommunale etater». For å mestre bredden i sektorsamordning skisserte studieplankomiteen et behov for minst 6 heltidsstillinger: To statsvitere/sosiologer, en økonom, en sosialmedisiner, en sosionom og en fysisk/teknisk planlegger.

Hvorfor dette studiet?

De nevnte begrunnelser for dette studiet fra studieplankomiteen var reelle, men må sees i lys av beslutningsprosessen. Det var departementet som skulle godkjenne studiet, og det måtte også gjennom det regionale høgskolestyret. Derfor var det nødvendig å forankre argumentasjonen både i overordna politiske dokumenter, og å supplere med begrunnelser i interne forhold på høgskolen og i overordna samfunnstrender.

Personalet ved Høgskolen var i starten rekruttert av «opprørspedagoger». Deres alternativ var at undervisning og læring skulle ta utgangspunkt i problemer, ikke i fag. Individualisering skulle bekjempes; derfor skulle gruppearbeid dominere ikke bare arbeidsformen, men også eksamen. Hierarki skulle bekjempes; derfor var miljøet mot utviklinga av et akademisk hierarki, for eksempel innføring av 1. amanuensis-nivået, og studentene skulle ikke

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

rangeres etter karakterer. Det skulle ideelt sett være gruppeeksamen med 'bestått' eller 'ikke bestått'.

Studiet i Plan- og tiltaksarbeid sprang ut av Samfunnspolitikk-miljøet. Her var de ansatte politisk tilknyttet SV. Dette gjaldt også resten av høgskolen, men selvfølgelig med små innslag av AP og Høgre samt venstrefolk som på den tida var usikre på om de stod på venstre eller høgre fot. Det store flertallet var altså tilhengere av «det planlagte samfunn».

Studiet ble påtenkt i 1975, en tid kjennetegnet av en rekordstor stortingsgruppe fra SV og et AP som la seg til venstre og grep sterkere tilbake til den tidligere planleggingsideologien. Plan- og bygningslova fra 1965 med krav om generalplaner i alle kommuner og opprettinga av den nye fylkeskommunen med overordnet fylkesplan var begge del av en tydelig planleggingstrend.

Denne trenden sammen med krav om høgre kompetanse er en overordnet forklaring på oppkomsten av tverrfaglige planleggingsstudier. Det er neppe tilfeldig at de kom i Lillehammer, Tromsø og Volda. Her var det institusjoner som vokste opp under den samme tidsånd, bemannet (mer enn bekvinn) med «68-ere». På den andre siden finner vi ingen direkte diffusjonsprosess, dvs. at tanken om og utviklingen av et planleggingsstudium i Tromsø inspirerte Lillehammer. Det var rett nok en link på personplanet: Ottar Brox var sentral i Tromsø fram til at han ble valgt inn på Stortinget i 1973. Han var den god venn og politisk alliert med flere på Lillehammer. Hans polemikk mot «mønsterplanlegging» formulert i artikkelen *Generativ planlegging* (Brox 1971) var med og forklarte at vi ikke omfavna alt fra plan- og bygningsloven.

Plan versus iverksetting

Ambisjonsnivået med for eksempel 8 forkurs i første semester med stor faglig bredde var ambisiøst, selv med 6 ansatte. Studiet fikk aldri flere enn 5 kurs. Statsvitere/sosiologer ble ikke rekruttert fordi Samfunnspolitikkstudiet hadde det fra før – de fikk hjelpe til. Derimot fikk studiet en samfunnsgeograf, Tor Selstad og en økonom – Håvard Teigen som gikk fra stipendiatstilling til fast stilling. Dette var de to første fast tilsatte. Ved oppstart var resten korttidsengasjement - en sosionom og to halvtidstilsatte arkitekter.

Det skjedde raskt endringer fra opprinnelig studieplan. Det var verken nok studenter eller lærere til å gjennomføre 8 kurs første semester. Studiet ble allerede andre året omdøpt til «*Diplomstudium*» og den avsluttende oppgava ble de facto gjort om fra gruppearbeid til en vanlig avhandling som en eller to studenter skrev. De fleste avhandlingene ble individuelle. De to første årene ble det så mange endringer sammenlignet med det som studiehandboka lovet at det i ingressen til studieplanen stod at studiet var nytt og at endringer måtte påregnes.

En egen grunn til de mange endringene var at studentene skulle ha sterk innflytelse. Evalueringene ett år skulle føre til endringer neste år. Mens studentrevolusjonen hadde dabbet av på nybegynnerstudiene, rekrutterte planleggingsstudiet gamle «opprørsstudenter». Det betydde sikkert også noe at de to første fast tilsatte var yngre enn flertallet av studentene og manglet dermed autoritet til å «motstå» oppfølging av evalueringene.

Samordna plan og tiltaksarbeid - et «dømostudium»

Det mest spesielle med studiet var andre og tredje semesters «dømostudium». Navnet kom av at studieplankomiteens sekretær skrev på nynorsk. Skulle en kalle det case- eller eksempelstudium i stedet? Det ble enighet om at «døme» ikke hadde noen akademisk tradisjon og gav større handlingsrom.

Pedagogikken på ODH var undervisning gjennom «problemorientering». Det ble definert et problem og så ble ulike fag brukt for å belyse problemet. Men store utfordringer oppstod; en standhaftig student insisterte for eksempel på at kampen mot utbygging av Gaular-vassdraget egentlig var et spørsmål om pedagogikk og krevde på det grunnlaget eksamen i generell pedagogikk. Her gikk det imidlertid en grense selv for «opprørspedagogene».²

Studieplanene presenterte ei rekke døme som det kunne være aktuelt å bruke i undervisninga. En svakhet var at miljøet ikke hadde kommet i gang med forskning. Undervisninga ble derfor ikke forskningsbasert. Derimot kunne fagpersonalet trekke inn erfaring fra eget praksisfelt. Landskapsarkitekten i undervisningsstaben var engasjert i «Heidals-prosjektet», et integrert bygnings- og landskapsprosjekt (Feste 1982) og som derfor ble brukt. To i

² Studieplankomiteen hadde en indirekte kritikk av denne pedagogikken og mente at studium av eksempler var bedre enn studium med utgangspunkt i en problemformulering.

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

staben hadde startet forskning på lokalsamfunnskonsekvenser av bedrifts-
nedlegging. Både nedlegginga av Røros Kobberverk og Rødsand gruver ble
derfor brukt i undervisningen.

Det viktigste kjennetegnet var tiltaksorienteringa. Tiltaksplanlegging og
tiltaksarbeid ble bredt definert: næringsøkonomisk, sosialt, kulturlandskap
osv. Studier av dømer klarla sammenhenger og konsekvenser.

Landskonferansen for tiltaksarbeid (1980–1995)

Døme pedagogikken og behovet for å gjøre studiet kjent for kommuner og
fylkeskommuner gjorde at fagmiljøet allerede første studieåret startet med
kontaktkonferanser som etter hvert fikk navnet *Landskonferansen i
tiltaksarbeid*. Alle kommuner og fylkeskommuner fikk invitasjon; i tillegg
inviterte vi tiltaksaktører innen ulike felt. Det var forskjellige hovedtema, og
konferansene hadde en oppslutning vi var tilfredse med, gjerne 50-80
deltakere. Konferansen ble arrangert årlig fram til 1995 da den måtte avslut-
tes pga. manglende kapasitet i planstaben. Den første kontaktkonferansen i
1980 hadde tittelen «Kommunalt og fylkeskommunalt tiltaksarbeid»,
naturlig nok. Lillehammerkonferansen ble etter hvert et møtested for nett-
verk og styrer innenfor sektoren. Vi fikk med oss en eller flere medarran-
gører, det ble utgitt en publikasjon på høgskolens rapportserie hvert år, og
tidsskriftet Plan og Arbeid hadde et eget temanummer fra konferansen. I
1995 kom boka «Langtidsliner i distriktspolitikk og tiltaksarbeid», ei bok
som bygde på foredrag fra 10-årsjubileet til denne landskonferansen.

I ettertid ser vi bedre at grunnlaget for suksessen var ‘rett tiltak på rett tid og
på rett sted’. Mest grunnleggende, og en nødvendig forutsetning, var likevel
evnen til å være tidlig ute med tema i tida og tema for framtida. Vi tror
bestemt at denne konferansen indirekte kom både eget planstudium og
planmiljøets FOU-aktivitet til gode. Stikkord er rekruttering, kontaktnett,
holde seg orientert om pågående debatter og praksiser. Senere kom de ulike
deltidsstudiene til å spille noe av den samme positive rollen for både
undervisning og forskning.

Fra Diplomstudium i samfunnsplanlegging i 1979 til Høgere studium i samfunnsplanlegging i 1995

Det som begynte som et toårig studium i 1979, ble tilbudt som et
heltidsstudium, om enn i ulike varianter, i snaue 30 år, helt fram til 2007. Det

ble da avløst av to ulike masterløp der planlegging var inne som et mer underordnet enkeltemne. I første halvdel av disse snaue 30 årene, 1979 – 1995, var det et videreutdanningsstudium som fram til 1989 gikk under navnet ‘diplomstudium’, deretter fram til 1995 ‘høgere studium’. I andre halvdel, 1995 – 2007, var det ei grunnutdanning under navnet to-årig ‘høgskolekandidatstudium’ med helt på tampen et par år med en bachelor i samfunnsanalyse.

Faglig profil og innhold

Samfunnsplanlegging, både som praksis- og teorifelt, er en aktivitet som temamessig favner svært bredt. Planbestemmelsene i Plan- og bygningsloven, kommuneloven og sektorlover signaliserer ambisjoner om at lokal- og regional planlegging i prinsippet kan ta opp i seg alle type tema av betydning for lokal og regional samfunnsutvikling, og for kommunal og regional forvaltning og tjenesteyting. Det har derfor alltid vært nødvendig i et planstudium å foreta et utvalg, både når det gjelder planleggingstema og planleggingsmetoder. Fagstabens faglige profil og FOU-aktivitet har uomtvistelig spilt en rolle mht. hva som til enhver tid har vært emner i studieplanen opp gjennom årene. Men andre faktorer har også hatt betydning, ikke minst hvilke temaer som er blitt gitt oppmerksomhet i lokalt, regionalt og nasjonalt plan- og utviklingsarbeid til enhver tid. Allerede den første studieplanen har, som beskrevet over, som tydelig ambisjon å komme i møte en gryende faglig og politisk interesse og engasjement for lokalsamfunnsutvikling og tiltaksarbeid i vid forstand. Som vist i det senere punktet Forsknings- og utviklingsarbeid var planstaben opp gjennom årene gjerne aktivt engasjert i pågående FOU-arbeid innen mange fagfelt og stod i tett kontakt med det kommunale og regionale praksisfeltet, i tillegg til at flere i staben deltok i ulike typer nasjonal utredningsvirksomhet. Når i tillegg studentene ble rekruttert fra de samme praksisfeltene, ble undervisning, seminarer og valg av diplomoppgavetema preget av de pågående debatter og praksis- og FOU-prosesser i samtida. Slik kom f.eks. konsekvensanalyser, framtidstenkning, kommunikativ planleggingsteori og -praksis inn i studiet – gjerne som egne studieemner og/eller som seminar- og oppgavetema.

De dominerende temaene de første årene på 80-tallet vises ved å se på periodeinndelinga av dømestudiet: Tiltaksarbeid og lokalsamfunnsstudier, utvalgte økonomisk emner som nasjonaløkonomi - bedriftsøkonomiske emner - kommunaløkonomi, kommunal forvaltning og planlegging, helse- og sosialplanlegging, regional politikk og – planlegging, og arbeidsmetoder

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

i konsekvensanalyse. Nye temaer kom gradvis inn utover på 80-tallet, som samfunnsfaglig metode, planmetode, konsekvensanalyse og framtidstenking, planleggingsteori, nærmiljøretta plan- og utviklingsarbeid, organisasjonsutvikling – styring og ledelse. Den opprinnelige tiltaks- og lokalsamfunnsprofilen ble noe tonet ned.

Et ønske om å samspille med andre utdanninger og andre fagmiljø ved egen høgskole har også påvirket emneporteføljen opp gjennom årene. Dette ble særlig tydelig midt på 90-tallet ved utviklingen av grunnfag og årsstudier.

En annen måte for planmiljøet å leve ut faglig interesser og faglig engasjement på utover å drifte et hovedstudium, var å utvikle og gjennomføre kurs, konferanser og ikke minst deltidsstudier og grunnfagsmoduler på avgrensede tema. Den første innsatsen av en viss størrelse og varighet var den nevnte *Landskonferansen i tiltaksarbeid 1985 – 1995*. Det første deltidsstudiet var *Planlegging og integrering 1990 – 1993*.

Målgrupper

Det ble skrevet i studiehåndboka 1979/80 at studiet « ... tar sikte på å videreutdanne personer som gjennom avsluttet fagutdanning er kvalifisert for saksbehandlerstillinger innen kommunal og fylkeskommunal forvaltning og innen den lokale statsforvaltning» (side 114). Dermed ble det etablert ei målgruppe for hovedstudiet som vi i stor grad har holdt fast på gjennom hele perioden fram til studiet i 1995 ble endret fra videreutdanning til grunnutdanning.

Gjennom den nevnte ‘kurs – konferanse – deltidsstudie’-aktiviteten henvendte vi oss også til mer spesifikke målgrupper. I sum førte dette til at planmiljøet ved høgskolen tidlig etablerte ei brei kontaktflate til flere praksisfelt innen offentlig plan- og utviklingsarbeid.

Praksis-/teoriinnretning – pedagogisk profil

Fokus på praksis, det å drøfte hva som skjer i konkret plan- og utviklingsarbeid og i neste omgang hvordan kunnskap kan forbedre praksis, var tydelig kommunisert i den første studiehåndboka. Teori og pensum var langt mindre omtalt. Som tidligere nevnt, var *døme*, ikke fag, det dominerende pedagogiske grepet. Fra 1985 og utover ble fag – forelesninger, teori – mer løftet opp, og dømer hentet fra praksis tonet gradvis ned. Seminarer og gruppearbeid ble brukt for å skape studiesituasjoner der en positivt spilte på

at studentene hadde ulik fagbakgrunn, og en styrket forståelsen for at samfunnsplanlegging var en praksisaktivitet «... nettopp kjennetegnet av at folk med ulik fagbakgrunn må samarbeide seg fram til felles forståelse og løsninger» (Studiehåndboka 1990-91. side 128). I tillegg har det alltid opp gjennom årene vært en ambisjon om å trekke både praksis og planmiljøets egen FOU-aktivitet inn i forelesninger og veiledninger.

Det er verdt å legge merke at i de siste årene er døme-tilnærminga kommet mer tilbake, ikke minst i flere av deltidsutdanningene som blir kort omtalt senere i dette kapitlet, som *Videreutdanning i planlegging, innovasjon og ledelse (PIL)*. Som i de første årene med *Videreutdanningsstudium i samordna plan og tiltaksarbeid*, settes det av mer tid til studentenes arbeid med prosjekter hentet fra egen praksisvirkelighet, og at eksamen knyttes opp til dette døme-arbeidet.

1989: 'Høgere studium i samfunnsplanlegging'

Navneendringen i 1989 fra 'diplom' til 'høgere studium' ble foretatt etter at fagmiljøet først hadde prøvd å ta i bruk og få høgskolestyrets godkjenning, til tittelen sivilplanlegger, bl.a. etter inspirasjon av sivilarkitekt og sivilingeniør som også var 5-årige utdanninger. Det var viktig for planmiljøet å beholde, om mulig forsterke ambisjonen om et studium på høyere nivå. Men vi fikk ikke lov. Vi ser i ettertid at det var på mange måter et masterstudium som vi på slutten av 80-tallet prøvde å formalisere på denne måten, om lag 15 år før Kvalitetsreformen introduserte bachelor/BA og master/MA i norsk høyere utdanning.

Vi omtalte det som et alternativ til hovedfag etter cand.mag. Opptakskravet i 1989 var uendret fra 1979, normalt 3-årig høyere fagutdanning eller cand.mag. Navnet diplomoppgave og tittelen *Diplomkandidat i samfunnsplanlegging* ble beholdt. Fagportefølgen var heller ikke endret. Temainnholdet hadde gjennom disse 10 årene med Diplomstudiet utviklet seg i retning av å ta opp i seg en stadig større del av den kommunale oppgaveportefølgen, inkludert det prosess- og prosjektmetodiske. Skolesektoren var et unntak, noe som sannsynligvis skyldes at ingen i fagstaben arbeidet med dette temaområdet.

Vi mangler eksakte tall for hvor mange studenter som hhv søkte – fikk opptak og begynte – tok slutteksamen på dette 'høgere studium'. Det

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

begynte med om lag 25 de første årene, men dalte i snitt noe de siste årene av perioden.

Etter- og videreutdanning på deltid

I 1990 møter vi for første gang ordet «Samfunnsplanleggingsstudiene» i studiehandboka, i flertallsform, fordi utover i perioden 1989 – 95 tilbød vi flere studier, hovedstudiet i planlegging fikk en tilleggsportefølje:

- Høgere studium i samfunnsplanlegging, som var delt i to: Samfunnsplanlegging (teoridelen) – 1 ½ år og Samfunnsplanleggingsstudiet 2 ½ år.
- Halvårsenhet i Planlegging og integrering, fra 1990
- Halvårsenhet Regioplan Øst, fra 1991
- Årsenheten og/eller moduler Offentlig organisering og styring (OOS) fra 1992
- Årsenheten Samplan, etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging, fra 2001

Planlegging og integrering 1990–1993

Studiet ble begrunnet i behov påpekt i St.meld. nr. 39 /1987-88): Om innvandringspolitikken. Formålet var at studentene skulle tilegne seg en bred forståelse av flyktningkunnskap og planlegging slik at de skulle bli i stand til å bruke planlegging som verktøy i organisering av lokale flyktningmottak, og samordning av kommunens/regionens ulike integreringstiltak. Målgruppa var primært kommunale flyktningmedarbeidere. Studiet ble gjennomført tre ganger, med 30 – 40 studenter hver gang.

Regioplan Øst 1991 og 1992

Mens Planlegging og integrering var et studium unikt for Høgskolen i Lillehammer, var Regioplan Øst et resultat av forslag fra ei nasjonal arbeidsgruppe for temaet utdanning i samfunnsplanlegging. De fremmet bl.a. et forslag om ei regional etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging, Regioplan, basert på en tilpassa modell av *Samplan*. Omfanget var på bare halvparten av Samplan og det skulle tilbys i hver landsdel. Miljøverndepartementet og fylkeskommunene kom inn på finansieringssida. Formålet med ei slik videreutdanning var at den enkelte skulle få styrket og utvidet sin egen planleggingskompetanse, alle skulle bli flinkere til å forstå andres situasjoner og utfordringer, og at deltakerne skulle medvirke til å høyne standarden på offentlige tjenester til beste for brukerne. Målgruppa var ledere, planansvarlige og planleggere. Fagtemastikkord var kommunale utfordringer, plan-

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

og beslutningsteori, forandringsarbeid og organisering, fysisk planlegging, økonomisk planlegging – regionaløkonomi, og sentrale former for lokal og regional planlegging.

Studiet ble tilbudt i to runder. Studenttallet var om lag 25.

Offentlig organisering og styring (OOS) 1992–2004

Årsenheten skulle primært gi kompetanse innenfor fagområdene forvaltningskunnskap, organisasjonsteori, offentlig planlegging, offentlig økonomi og offentlig rett, som utgjorde hver sin modul på mellom 6 og 2 vekttall. Det ble utviklet som ei påbygging på Kommunal Opplærings generelle saksbehandlerkurs, som ble tilbudt og administrert av NKS, Norsk korrespondanseskole. Flere av medarbeiderne hadde i flere år vært 'brevrettere' og utarbeidet undervisningsmaterieell hos NKS. Sammen med Kommunal opplæring og NKS utviklet vi først på 90-tallet dette studiet, som opprinnelig primært henvendte seg til 'saksbehandlere' i kommuner – fylkeskommuner – offentlig forvaltning som trengte å formalisere kompetansen sin. OOS studiet ble først gjennomført som et desentralisert studium ved studiesenteret i Nord-Gudbrandsdalen og Lillehammer, senere bare med utgangspunkt i Lillehammer som en kombinasjon av fjernundervisning (videoer og nettmøter) og (helge)samlinger. Enkeltmoduler ble etter hvert integrert i hovedstudiet/planstudiet. Målgruppa ble utvidet til alle de som innen offentlig forvaltning trengte faglig påfyll av de temaene som OOS-studiet var oppbygd av.

NKS holdt fram med sitt tilbud fram til år 2000 om et saksbehandlerkurs, som OOS-modul 1 Forvaltningskunnskap var bygd på, med oss som brevrettere, og med et studenttall på over 200 fallende til om lag 50 som avla eksamen med vår høgskole som eksamensinstitusjon. OOS-studiet, der en både kunne plukke enkeltmoduler og ta hele årsenheten, hadde studenttall på mellom 10 og 30 i perioden fram til 2004.

1995 – 2005: Fra Høgskolekandidatstudium i samfunnsplanlegging til Bachelor i samfunnsanalyse

Etter bare 6 år, i 1995, valgte vi å gå bort fra «Høgere studium i samfunnsplanlegging» til et to-årig studium i Samfunnsplanlegging, senere omdøpt til «Høgskolekandidatstudium i samfunnsplanlegging», der opptakskravet var vanlig studiekompetanse. Samtidig ble det skrevet i 1995-håndboka at «Det

er og videreutdanning for folk med høyere utdanning i profesjonsfag, DH-kandidater med økonomisk-administrative eller andre samfunnsvitenskapelige fagretninger». Vi prøvde altså å holde liv i konseptet «et videreutdanningsstudium», et nivå som var så sentralt å markere ved oppstarten i 1979. Samtidig, ved å inngå et hovedfagsamarbeid med Universitetet i Tromsø noen år senere, i 2000, fikk planmiljøet fortsatt en mulighet til å undervise på et 'høgere' nivå, og nå på et nivå som formelt var trygt forankret i lovverket.

Dette har sin bakgrunn i at midt på 1990-tallet var stemningen i fagmiljøet at en måtte tilpasse seg hovedstrukturen innenfor høgre utdanning med grunnfag, mellomfag, cand.mag/hovedfag, *eller* en yrkesrettet 2-årig kandidatutdanning. Da forsøkene på å få sertifisert våre kandidater som diplomkandidater, evt. som sivilplanleggere, ikke førte fram, falt på mange måter videreutdanningsstudiet «mellom to stoler». Strategien ble derfor å utvikle disiplin-innrettede grunnfag/årsstudier, der enkeltmoduler inngikk i et nytt 2-årig kandidatstudium. Det nye kandidatstudiet fikk på denne bakgrunn et første år som besto av to moduler fra *geografi grunnfag* (samfunnsgeografi og økonomisk geografi) og to fra *sosiologi grunnfag* (generell sosiologi og organisasjonssosiologi). Dette var fag som ble vurdert som svært relevante for planlegging; sosialøkonomi ble også foreslått som det tredje årsstudiet som kunne inngå, men der satte departementet foten ned. Andre året besto av de tradisjonelle emnene som hadde vært en del av tilbudet på det innarbeidede planstudiet: næringsretta tiltaksarbeid, planleggingsteori og kommunal økonomi.

Målet med omleggingen var at studiet (fortsatt) skulle kvalifisere studentene for arbeid i kommunal- og regional forvaltning, særlig om de hadde noe relevant yrkeserfaring fra tidligere. Dessuten, og kanskje første og fremst, at studiet kunne inngå i et videre studieløp fram mot en cand.mag.-grad ved høgskolen – eller ved andre institusjoner. Det kunne enten være universitetsstudier i geografi eller sosiologi, eller også som grunnlag for opptak til relevante høgre grads studier i planlegging.

Hovedstudiet – «Studium i Samfunnsplanlegging», «Høgskolekandidatstudium i samfunnsplanlegging» viser følgende mønster i perioden (DBH-tall): Studenter registrert på programmet varierte mellom 29 og 37 de to første årene og så dalende til 19 i 2002, mens antall uteksaminerte kandidater varierte mellom vel 20 de første årene og så dalende ned til under 10. De to

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

grunnfagene/ grunnfagsmodulene hadde mange studenter. Geografi mellom 30 og 60 fram til det ble innstilt i 2004. Sosiologi ofte enda flere, opptil 80 på årsstudiet.

Bachelor i Samfunnsanalyse 2003–2005

Den store vektleggingen på disiplinene geografi og sosiologi i planstudiet gjorde at samarbeidet med andre fagretninger ved egen høgskole ble ytterligere forsterket. Dette gjaldt særlig med samtidshistorie og statsvitenskap (som hadde avløst studiet i samfunnspolitikk). Sammen med disse fagmiljøene utarbeidet vi en felles *bachelorgrad i Samfunnsanalyse*. Den hadde et felles første år, og var organisert slik at studentene fra år to skulle velge blant tre fordypninger: samtidshistorie; offentlig administrasjon og planlegging; samfunnsgeografi og globalisering. Fordypningene rettet mot henholdsvis planlegging og samfunnsgeografi fikk imidlertid svak søkning og ble forholdsvis raskt avvirket. Disse beslutningene skulle også komme til å innebære slutten på Planstudiet med den profil det var blitt kjent for.

Samplan 2001 – og fram til i dag

Vi har tidligere omtalt at planmiljøet hadde en omfattende studieportefølge særlig fra 1991/92 og et par år framover. Men i 1995 er både *Planlegging og integrering* og *Regioplan Øst* blitt historie, mens OOS er der fortsatt.

Samplan feiret sitt 50 årsjubileum i 2023, og må være et av Norges eldste etter-/videreutdanningstilbud. Studiet tilbys som ei etter- og videreutdanning på 30 studiepoeng, i et samarbeid mellom Høgskolen i Volda, Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Innlandet. Det er KS ved Sekretariat for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging (SEVS) som eier, utvikler og i stor grad drifter Samplan. De tre utdanningsinstitusjonene muliggjør at det kan tas godkjent eksamen bygd på godkjent studieplan og pensum. Medarbeidere i fagmiljøet har deltatt med forelesninger opp gjennom årene, og fra 2001 kom Lillehammer inn som medarrangør. Det årlige studenttallet er mellom 30 og 40; samarbeidet gjør at Lillehammer tar opp Samplan-studenter hvert tredje år.

Samarbeid med Tromsø: Hovedfag i samfunnsplanlegging 2000–2003

Fagmiljøet på Lillehammer var sterkt motivert til å utvikle et høgre grads studietilbud rettet mot planlegging. En viktig inspirasjon var pedagogikkstudiet ved høgskolen som hadde etablert et hovedfagstilbud i samarbeid med Universitetet i Oslo (og som etter hvert ble et rent HiL-tilbud). Etter

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

initiativ fra Håvard Teigen og Nils Aarsæther på slutten av 1990-tallet ble det inngått en avtale mellom HiL og UiT ved Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning. Avtalen innebar at HiL kunne tilby hovedfagsundervisning og veiledning etter Tromsøs studieplan mens UiT var eksamensinstitusjon.

Høsten 2000 startet det lokale tilbudet opp med 15 registrerte hovedfagsstudenter på Lillehammer. Undervisningen ble gjennomført som ukentlige seminarer med temaer fra de sentrale bolkene i studieplanen. Det gjaldt både vitenskapsteori og metode (metodologi) samt de ulike fagretningsområdene (sosiologi/sosialantropologi; planlegging/organisasjonsteori; regional politikk/samfunnsgeografi).

Seminarene ble faglig vitaliserende for Lillehammer-miljøet. Innslag fra egen stab ble kombinert med bidrag fra kollegaer fra andre miljø ved høgskolen, fra gjesteforelesere og utveksling av forelesninger med Tromsø (på videolink).

Antall opptatte hovedfagsstudenter var noe avtagende (15-13-9) og siste opptak var høsten 2002. De fleste av disse studentene kombinerte hovedfaget med lønnet arbeid, og ikke alle kom i mål med hovedoppgaven. Men i alt 15 av «Lillehammer- studentene» kom ut med cand.polit. graden fra Universitetet i Tromsø.

Studentenes temavalg spente som seg hør og bør vidt: Flere oppgaver var typiske planoppgaver; innrettet mot henholdsvis miljøprogrammer, medvirkning og deltakelse, kunnskap og regional utvikling. Andre hadde et klarere organisasjonspreg med fokus på f.eks. målstyringskonseptet og bestiller/utfører modeller. Atter andre var viet spørsmål om ulike politikkfelter som energisektoren, lokaldemokrati og innvandring/integrering.

Kulturbasert næringsutvikling 2004–2008

Dette studiet hadde som mål å gi studentene kunnskap om næringsutvikling og nyskaping -generelt sett. Studentene skulle utvikle forståelse for de spesifikke muligheter og utfordringer som er knyttet til kultur og kultursektoren. Samtidig som en skulle få innsikt i kulturens muligheter til næringsutvikling, men også dens sårbarhet og integritet. Studiet var bygd opp om to emner hver på 15 studiepoeng: Kultur og kulturforståelse, og lokal

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

næringsutvikling på kulturbasis. Antall uteksaminerte per år varierte mellom 30 og 20

Norsk kommunesektor og EU/EØS – KS-studium 2008–2014

Gjennom flere år ble dette studiet, 15 studiepoeng og samlingsbasert, gjennomført i et samarbeid mellom KS og oss. Faglig innhold/ læringsutbytte: Ved fullført studie er det et mål at studentene skal kjenne til EUs utviklingshistorie og forstå integrasjonsprosessen som ligger til grunn for EU, forstå hvordan EU/EØS legger føringer for kommunal politikk og forvaltning og kjenne til handlingsrom og begrensninger som dette gir, ha kunnskap om hvordan EØS-regelverket blir implementert i norsk regelverk og praksis, samt ha innsikt i EØS-avtalens funksjon i en flernivåforståelse av politikkutformingen i kommunal og fylkeskommunal forvaltning, kjenne de ulike EU og EFTA-institusjonenes funksjon og forstå relasjonene mellom dem.

Målgruppa var primært ansatte og politikere i kommuner, fylkeskommuner og statlig forvaltning. Det var frivillig om en ville ta eksamen, og mange av deltakerne hadde heller ikke studiekompetanse på masternivå. Antall uteksaminerte per år var om lag 10.

Masterstudier – med innslag av planleggingsfag (2006–)

Med innføring av ny gradsstruktur i høyere utdanning³ (bachelor og master) ble det også åpnet for at høyskolene kunne søke om akkreditering av studietilbud på masternivå. Dette førte til en utvikling der masterstudier etter hvert ble et ordinært innslag ved de fleste statlige høyskolene. For planmiljøet var dette imidlertid tvetydig. Det ble lettere å få godkjent høyere grads studier på eget fagområde, men de ideologiske konjunktorene spilte ikke med samfunnsplanlegging som studieområde. Dessuten kom det nye finansieringssystemet for høgre utdanning til å spille en viktig rolle. Høgskolens ledelse ønsket å tilpasse seg det nye finansieringssystemet ved å vokse på inntekter fra studiepoengproduksjonen, og *den vurderte planlegging for å stå for noe «gammeldags» som ikke ville treffe studentmarkedet.* Andre fag og profileringer ble vurdert som mer tidsriktige og attraktive.

³ Som en del av den såkalte Kvalitetsreformen, vedtatt av Stortinget i juni 2001, iverksatt fra studieåret 2003/2004.

En annen viktig endring i sektoren var åpningen for at høgskolene etter bestemte kriterier kunne kvalifisere seg til å få universitetsstatus. Dette gjorde at høgskolene i regionen ønsket å samarbeide om å få etablert et nettverksuniversitet i Innlandet. Tidlig på 2000-tallet ble Prosjekt Innlandsuniversitet (PIU) etablert som et partnerskap mellom de tre høgskolene og de to fylkeskommunene i Hedmark og Oppland med mål om ha universitetet på plass i 2012. Prosjektet fikk finansiering gjennom et Kompetanse-Universitets- og Forskningsfond (KUF-fondet), der fylkeskommunene sammen med selskaper i energisektoren og enkeltkommuner bidro økonomisk. Veien til et universitet gikk gjennom etablering av doktorgradsutdanninger som i sin tur skulle bygge på institusjonens masterstudier. KUF-fondet bidro med flere års finansiering for å få disse tilbudene utviklet og i drift.

Disse endringene i rammebetingelser bidro til en hektisk og omfattende virksomhet i planmiljøet der flere studieplangrupper ble igangsatt. Resultatet var at det i 2006 ble sendt søknader til NOKUT om hele tre ulike masterstudier: Master i Innovasjon og næringsutvikling (MAINN), Master i Moderne forvaltning (MPA) og Master i Europeisk Integrasjon. De to første ble realisert (i henholdsvis 2006/2007), mens studiet i Europeisk integrasjon ikke ble iverksatt. Europa-profilen ble imidlertid ivaretatt med et emne i EU-EØS forvaltning, som ble tilbudt som valgemne i begge masterne. Felles for masterne var at planfaglige emner var redusert, sammenlignet med tidligere planer og ambisjoner.

Begge masterstudiene rettet seg mot forholdsvis voksne studenter og var organisert med samlingsbasert undervisning. Dette hadde konsekvenser for det pedagogiske opplegget, rekruttering (gunstig) og gjennomføringsevne (krevende). De to masterstudiene samarbeidet ved at de ble tilbudt av samme fagmiljø, i noen grad ved bruk av lærerkrefter og veiledningsressurser på tvers – og kanskje først og fremst gjennom en felles struktur på fagemnene (15 stp), samt en felles portefølje av valgemner.

MAINN hadde to obligatoriske substansemner «Entreprenørskap og utviklingsaktører» samt «Næringspolitikk og næringsutvikling». Denne masteren underbygget høgskolens satsing på innovasjon, og arbeidet om å få godkjent en Phd i innovasjonsstudier. Studiet var to-årig og skulle kvalifisere for opptak på doktorgradsutdanning, i tillegg til arbeid i offentlig og privat sektor. Samtidig representerte *MAINN* en videreføring av fokuset på næringsrettet tiltaksarbeid som har vært en del av fagmiljøets orientering helt

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

fra samfunnsplanleggingsstudiets første år. Studentenes avsluttende masteroppgaver var også i stor grad rettet mot temaer fra studiets obligatoriske emner. Typiske oppgavetemaer for studentene de første årene var Innovasjon i reiseliv og kultur/opplevelsesnæringene, innovasjon og regional utvikling, den kreative klasse (Richard Floridas teorier), klyngeteori, og ulike former for organisasjonsmessig innovasjon.

MPA hadde også to obligatoriske emner (og som MAINN i tillegg metode og vitenskapsteori), henholdsvis «Organisasjonsutforming i offentlig sektor» og «Flernivåstyring⁴, partnerskap og planlegging». Det siste emnet var inspirert av den internasjonale litteraturen om «Multi-level governance», så vel som av en framvoksende partnerskapstenkning på kommunalt og regionalt nivå.

Det mest radikale – og omstridte – ved MPA-studiet var å kombinere to studier med ulikt opptaksgrunnlag og gi dem (grovt sett) samme undervisningstilbud. MPA-porteføljen besto av i) en erfaringsbasert master («bredde») på 90 studiepoeng, som forutsatte minst to års relevant yrkeserfaring i tillegg til høyere utdanning på bachelor/cand.mag. nivå og ii) en master på 120 studiepoeng («fordypningsmaster»), som forutsatte relevante fag på bachelornivå. Denne varianten av MPA kvalifiserte til opptak på doktorgradsutdanning. De to studiene fikk i hovedsak den samme undervisning (dybdemasteren hadde flere emner og større krav til masteroppgave). Den pedagogiske tanken var at studentene skulle lære av hverandre gjennom studieforløpet – noen bidro med erfaringer fra praksisfeltet, mens andre hadde relevant bachelor som opptaksgrunnlag. Studentene kunne velge om de ønsket å ta studiene på hel- eller deltid (halv fart), noe som ga programmet et fleksibelt preg.

De to masterstudiene rekrutterte jevnt over godt kvalifiserte og motiverte studenter. Det var likevel en vedvarende utfordring å få studentene til å bruke nok tid til akademisk fordypning i en situasjon der mange kombinerte studiene med lønnet arbeid. De fleste studentene hadde arbeidslivserfaring, og mange av dem valgte tema for masteroppgaven fra eget yrkesfelt (NAV, forsvaret, kommuner osv.). Typiske oppgavetemaer var: Samskaping og

⁴ Etter hvert erstattet av PPP, Politikk, partnerskap og planlegging, der flernivåstyringen inngikk i EU/EØS-forvaltnings-emnet.

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

partnerskap, *Lean* i offentlige organisasjoner, reformer i offentlige sektor (organisatoriske), ledelse- og strategisk HR, politisk organisering i kommunene, medvirkning i planlegging, EØS og demokratisk underskudd.

MAINN og MPA-studiene ved HiL ble med mindre studieplanendringer gjennomført i vel ti år. Rekruttering og gjennomføring i denne perioden (DBH-tall) viser følgende mønster: *MAINN*. Opptatte studenter lå på mellom 10 og 25 per år, mens antall uteksaminerte kandidater varierte mellom 5 og 20 per år (snitt 10). I tillegg kom studenter som bare avla emneeksamener. *MPA*. Antall opptatte studenter per år varierte her mellom 15 og 50, mens uteksaminerte kandidater varierte mellom 5 og 20 per år (snitt 11). I tillegg kom de som ikke avsluttet med masteroppgave, men som avla ett eller flere emner.

Helse og omsorg i plan (Helomplan) 2011–2017

Denne videreutdanninga var et femårig prosjekt fra 2011–2017 i regi av KS og Sekretariatet for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging (SEVS) finansiert med støtte fra Helse direktoratet. Høgskolen i Lillehammer ble sammen med fire andre institusjoner plukket ut til å gjennomføre utdanninga. Studiet – 30 studiepoeng på masternivå - ble utviklet med bakgrunn i implementering av Samhandlingsreformen, som har som formål å forebygge mer, behandle tidligere og samhandle bedre.

Studiets formål var å bidra til at kommuner, fylkeskommuner, fylkesmenn (nå statsforvaltere) og helseforetak utviklet kompetanse sin kompetanse på samfunnsplanlegging som virkemiddel for å skape samfunn som ivaretar befolkningens helse på like vilkår for alle, og for å styrke aktørene i samhandlingsreformen sin kompetanse til samhandling og langsiktig strategisk planlegging, alt sett i et folkehelse- og helse- og omsorgsperspektiv. Målgruppa for studiet var ansatte i kommuner, fylkeskommuner, helseforetak, fylkesmenn (statsforvalter) og «andre med interesse for samfunnsplanlegging. Opptak skjedde i samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og KS/SEVS (Sekretariatet for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging), som også stod for markedsføringa.

Antall uteksaminerte kandidater var om lag 40 første året, de neste om lag 20.

Planmiljøet hos oss fikk oppdrag og finansiering til å utvikle en læringsportal med tilhørende læringsressurser - <https://helomplan.no/> - som fortsatt er åpen

for bruk. Den ble spesielt utviklet for å styrke kommunenes planleggingskompetanse, være ressursider for de samme som var målgruppe for dette masteremnet. Temaene som ble dekket bl.a. med undervisningsvideoer var planlegging, partnerskap og samstyring, helse i plan, medvirkning, juss og etikk, og innovasjon.

Den fusjonerte høgskolen (2017–2024)

Høgskolen i Innlandet (HINN) ble etablert i 2017 som en fusjon av Høgskolen i Lillehammer (HiL) og Høgskolen i Hedmark (HiH).⁵ Situasjonen for MPAs del var at HiH hadde et MPA-studie på Rena bygget over omtrent den samme lest. Det ble vedtatt at begge tilbudene skulle videreføres, og det kom derfor raskt til et samarbeid der en ønsket å harmonisere studiene noe – samtidig som en satset på en viss spesialisering mellom de to studiestedene. Det nye programmet «Offentlig ledelse og styring (MPA)» var operativt fra høsten 2018, og har på begge studiesteder hatt god søkning. Masterstudiet i innovasjon og næringsutvikling (MAINN) ble ikke videreført etter fusjonen, men innovasjon ble tillagt stor vekt i «det nye» MPA-tilbudet der Lillehammer-miljøet profilerte seg med en fordypning i «Offentlig innovasjon». Planleggingsfaget ble videreført som et valgemne på 15 studiepoeng med tittelen «Samfunnsplanlegging og bærekraft». Rena-miljøet tilbød to fordypninger, henholdsvis i «Beredskap og krisehåndtering» og i «Organisasjon og ledelse». 85 studenter, fordelt på de tre fordypningene, fullførte en MPA-grad ved HINN i 2023. De aller fleste av disse avla en «breddemaster» på 90 studiepoeng.

Sammenfattet kan en si Lillehammer-miljøet etter hvert har utviklet godt søkte studietilbud på mastergradsnivå. De mest typiske planfagene fra studiets første tiår har imidlertid blitt marginalisert i studieporteføljen, i alle fall som fagmiljøets «hovedprodukt». Til gjengjeld har planrelaterte temaer og emner vært en vedvarende del av tilbudet innenfor eksterne kurs og oppdrag.

Realistisk regional og lokal samfunnsplanlegging 2021–2022

Studiet ble grunnfinansiert, etter utlysning, av Kommunal- og moderniseringsdepartementet i nært faglig samarbeid med KS/SEV. Studiet var på

⁵ Høgskolen i Gjøvik som var med på PIU-prosjektet ble imidlertid en del av NTNU fra 2016.

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

15 stp på masternivå og samlingsbasert. Ca. 25 har deltatt, de fleste fra Innlandskommuner. Målgruppa var de som jobber med, eller ønsker å jobbe med areal- og samfunnsplanlegging i kommuner og fylkeskommuner og annen offentlig sektor.

Vi la særlig vekt på at planlegging skal være et verktøy for å håndtere konkrete utfordringer i plan- og utviklingsarbeid i lokal og regionale samfunn, ikke være en aktivitet til f.eks. å flykte vekk fra en problematisk demografisk utvikling og over til mindre realistiske visjoner for utvikling av f.eks. «nye næringer».

Videreutdanning i planlegging, innovasjon og ledelse (PIL) 2023/24

Studiet ble grunnfinansiert, etter utlysning, av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. Studiet er utviklet og gjennomført i samarbeid med Studiesenteret RKK Ytre Helgeland. Det er på 15 studiepoeng, på masternivå og samlingsbasert. 25 har deltatt fra tre Helgelandskommuner. Dette studietilbudet innenfor planlegging, innovasjon og ledelse skal komme i møte både behovet for regional kompetanseheving innen offentlig planlegging, innovasjon og ledelse, og behovet for praksisrelevans og regionale perspektiver ved den tette koblingen til praktiske case fra de deltakende kommuner. Studiet er utformet spesielt med henblikk på småkommuners aktiviteter, utfordringer og forutsetninger for å initiere, planlegge og gjennomføre innovasjonsprosjekter som skal resultere i merverdi for både kommunen som organisasjon og samfunn. Det bygger på tre pilarer: 1) Teorier om planlegging, innovasjon og ledelse. 2) Metoder for planlegging, innovasjon og ledelse. 3) Kollegialæring og erfaringsdeling.

Forskning og utviklingsarbeid i det planfaglige miljøet

Forsknings- og utviklingsarbeid og publisering utviklet seg til en sterk tradisjon i planmiljøet på Lillehammer. Vi vil først omtale miljøets faginteresser for deretter å si noe om enkelte fagbøker som har hatt betydning for undervisning og praksis.

Karakteristisk for fagmiljøet siden starten i 1979, er den store faginteressen for regional- og distriktspolitikk, regional økonomi og regional og lokal planlegging. Dette manifesteres på den ene siden som forsknings- og utviklingsarbeid på rurale og marginale områder i den broxianske tradisjonen, som Håvard Teigen (Teigen, 1984, 2000, 2001) og Ragnar Nordgreen (Nordgreen & Flogenfheldt 1993), og på den andre siden europeiske regionale perspek-

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

tiver knyttet til EUs regionalpolitikk særlig ved Noralv Veggeland, (Veggeland, 2000, 2004a, 2004b). Det er også andre forskningsfelt som knytter an til disse hovedretningene fra 1970- og 80-tallet, som reiseliv og turisme, næringsutvikling, som Ragnar Nordgreen, Håvard Teigen og Tor Selstad (Teigen, 2003, 2004), samt diskursen som gikk jevnt fra slutten av 1980-tallet om regional oppgavefordeling og territoriell inndeling, med bidrag fra Tor Selstad, Ragnar Nordgreen, Aksel Hagen og senere Ulla Higdem, (Nordgreen 1986, Higdem, 2004, 2009; Higdem et al., 2016; Selstad, 2003, 2004; Selstad & Onsager, 2004).

OL-94 var det store utviklingsprosjektet på Lillehammer på 1980-/90-tallet, et prosjekt som også engasjerte samfunnsplanleggingsmiljøet i mange sammenhenger. Selstad (1984) laget i den første søknadsfasen konsekvensanalysen av de mulige økonomiske, sosiale og fysiske virkninger av et vinter-OL. Dernest bidro en rekke studenter fra planmiljøet med datainnsamling knyttet til de store arealplanarbeidet for Lillehammer i 1989. Andersen (1991) skrev sin hovedoppgave i samfunnsplanlegging om aktører og innflytelse i kommunens arealplanleggingsprosess, et planarbeid som la noe av grunnlaget for den reviderte OL-planen. Siem Pettersen (1994) og Spangen (1994) skrev sine hovedoppgaver om planprosesser og lokalisering av isanleggene i henholdsvis Gjøvik og Hamar. Selstad evaluerte OLs miljøplanlegging og profil (Selstad og Skjeggedal 1994) sett i forhold til Lillehammers planhistorie. Lesjø (2003) skrev en monografi om den samlende beslutnings- og planprosessen fram mot OL-94, mens Teigen (2009) analyserte effekter av OL-arrangementet for Lillehammer-regionen med vekt på de nye alpindestinasjonene.

Bærekraftig utvikling var tidlig et tema for bl.a. Tor Selstad, som bidro i stor grad til undervisning, teoriutvikling og ikke minst praktiske analyser av regioner og utvikling av scenarioer (Selstad 2004). Sammen med Jon Helge Lesjø og andre utviklet de scenarier for kommune-Norges framtid for 2012 (Dølvik et al 1991) med oppfølging i 2012 (Selstad, Dølvik, Hompland, Lesjø og Ringholm), hvor framtidsscenariene er 2037.

Politikk i planlegging, politikernes roller, makt og politisk analyse, lokalt og regionalt har også vært vektlagte forskningsfelt med betydning for undervisninga. Her har Jon Helge Lesjø, Tor Selstad, Håvard Teigen, Aksel Hagen og Ulla Higdem bidratt (Higdem et. al 2016).

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

Studiet i samfunnsplanlegging ble utviklet i dialog med den norske og internasjonale faglitteraturen, og det ble også utviklet norskspråklig litteratur. I starten besto den selvutviklede delen av litteraturen på studiet av kompendier og utgivelser i skriftserien til Høgskolen i Lillehammer fra 1995, slik som kompendiet om framtidstekning og scenarier i planlegging av Tor Selstad *Med krystallkule og computer: prognoser og scenarier i samfunnsplanleggingen*. Denne kom som bok i 1991.

Jørgen Amdam (Høgskulen i Volda) og Noralv Veggeland står bak en av de mest sentrale bøkene på planstudiene. Den første kom i 1981 *Planlegging for samfunnsendring: innføring i teoriar om samfunnsplanlegging* og den siste i 2011 (1981, 1991, 1998, 2011) med tittelen *Teorier om samfunnsstyring og planlegging*. Bøkene beskriver relevante teorier, planleggingsteoretikere og pågående debatter, men argumenterer også normativt for perspektiver og løsninger. Et interessant trekk sett i lys av dagens oppmerksomhet på innovasjon, er at innovasjonsbegrepet er med i alle disse bøkene, selv om innovasjon var nesten fraværende som tema på 70- og 80-tallet i den internasjonale planteorilitteraturen (Hagen & Higdem, 2019). Bøkene var pensumlitteratur på mesteparten av planleggingsutdanninger i Norge, men også på andre studier.

Noralv Veggeland redigerte også bokserien *Planleggingens muligheter 1, 2 og 3*, (1982). Også disse bøkene var pensuminnslag i norsk planutdanning i mange år. Bidragsyttere var sentrale personer i norsk og skandinavisk planleggingsforskning og -praksis, inkludert fagpersoner fra eget miljø på Lillehammer (Birgitta Ericsson, Sondre Svalastog, Tor Selstad, Noralv Veggeland, Håvard Teigen).

Lærebøkene i planlegging i en norsk kontekst ble initiert fra Tromsø med Nils Aarsæther som fast redaktør, mens redaktørkorpsset ellers kunne variere. Lillehammermiljøet har vært godt representert i disse utgivelsene: Aksel Hagen og Ulla Higdem (2001; 2018) bidrar med bl.a. forståelsen av fylkesplanlegging, regional planlegging og samstyring som flernivåstringens koordineringsmekanisme.

En annen sentral lærebok for planstudiene på Lillehammer kom i 1999, nemlig *Regionaløkonomi og Politikk* av Håvard Teigen. Boka er retta mot teori som bidrar til forståelse av distrikts, regional -og næringspolitikk. Ambisjonene for denne boka er også å presentere en samla oversikt over

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

regionaløkonomiens teori og politikk i Norge, som det heter i forordet. Jens Christian Hansen (UiB) og Tor Selstad ga ut boka *Regional omstilling-strukturbestemt eller styrbar*, også i 1999. Her er forholdet til innovasjon og nyskaping i bedrifter og lokalsamfunn temaet. Inngangen til dette er at sterke internasjonale påvirkninger og globalisering krever omstilling, der både marked, stat og lokalsamfunn kan være endringsaktører.

Samfunnsplanleggingsmiljøet ved Lillehammer var mannsdominert og forble slik. Dette var ikke noe spesielt for Lillehammer, for det norske akademiske fagmiljøet innenfor planlegging, regional utvikling og økonomisk geografi hadde få kvinner. Det er derfor grunn til å trekke fram de to kvinnene som kom inn tidlig i planmiljøet, nemlig Sigrun Kaul (1939-2021), og Karin E. Holck. Kaul, brakte kvinneperspektivet tydelig inn i planlegginga, særlig knyttet til forskningen *Veier til det nye hverdagslivet* (1987) og i undervisninga. Holck var særlig opptatt av de nære lokalsamfunns- og helhetlige perspektivene i kommunal tjenesteutvikling og samfunnsplanlegging (Holck, 1999).

Boka, som i stor grad peker framover mot en av dagens forsknings- og undervisningssatsinger har tittelen *En Innovativ forvaltning?* Den er redigert av Rolf Rønning og Håvard Teigen, og kom i 2007. Boka har sitt faglige fundament i utviklingen av innovasjonsteori og praksiser med offentlig sektor som innovasjonsfremmer og innovasjon i offentlig sektor. Bidragsyterne var i all hovedsak del av Senter for Innovativ Forvaltning, etablert i 2006, som senere skulle bli Kompetansesenter for Offentlig Innovasjon (KOI). Planmiljøet var godt representert med aktuelle artikler.

LillehammERMILJØET PÅ NASJONALE OG INTERNASJONALE ARENAER

Planmiljøet⁶ har fra oppstarten i 1979 på ulike måter deltatt i både lokale, regionale, nasjonale og i noen grad internasjonale FOU-prosesser, hatt posisjoner i ulike råd, utvalg og styrever, og vært aktive i både fagpolitiske og mer akademiske diskusjoner. Fagmiljøet har sett dette som viktig for egne studier og for eget FOU-arbeid, og ikke minst har det vært både trivelig og moro å omgås og samarbeide med så mange personer og miljøer utenfor egen

⁶ Planmiljøet inkluderer både høgskolen og Østlandsforskning. Flere av medarbeiderne har i perioder arbeidet i begge miljøene. I dag er Østlandsforskning fusjonert inn i høgskolen, som et eget institutt

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

institusjon. Her kommer noen få eksempler på slik aktivitet, og dermed er mange og mye ikke nevnt.

Forsknings- og utredningsarbeid

Ett av Tor Selstads mange interessefelt var hans engasjement for en ny regional inndeling av Norge, som bl.a. resulterte i en utredning for KS: «Sterke regioner. Forslag til en ny regioninndeling i Norge» (KOU 2004:1). Her la han premissene for det som ble KS sin policy i dette spørsmålet. Tor Selstad satt også i utvalget ledet av Hallvard Aalbu som samme år utga NOU 2004: 2 *Effekter og effektivitet— Effekter av statlig innsats for regional utvikling og distriktpolitiske mål*. Han deltok forøvrig i utarbeidelse av flere distrikts- og regionalmeldinger.

Håvard Teigen var også aktiv i forskning som hadde betydning for utviklingen av distriktpolitikken. For eksempel ledet han han Bygdeutvalgsprosjektet som ledet fram mot NOU. 1984 :21 *Statlig næringsstøtte i distriktene*. Debattboka, som kom som konsekvens av dette arbeidet «Vil Bygdenorge overleve? Med storbukkar på bygdebeite», var sterkt Broxinspirert i analysen. I 2003 kom «Effektar av den smale distriktpolitikken» som Håvard Teigen gjorde for Effektutvalget, på oppdrag fra Kommunal- og Regionaldepartementet.

Jon Helge Lesjø har sammen med Andreas Hompland (2016) på oppdrag skrevet KS sin historie og organisasjonens spenningsfylte plass i det norske styringssystemet.

Tidsskriftet: Fra Plan og Arbeid til Plan

I gråsona mellom forskning, formidling og politisk påvirkningsarbeid har tidsskriftet *Plan og Arbeid* (senere *Plan*) vært en viktig formidlingskanal for miljøet. Vi hadde på 80- og 90-tallet gjerne en plass i redaksjonsrådet (Håvard Teigen og Tor Selstad). Noralv Veggeland var redaktør 1985–1988, Aksel Hagen medredaktør/redaktør 1988–1989.

Nasjonale og nordiske posisjoner og verv

Sigrun Kaul var professor ved Nordplan, Nordisk institutt for samfunnsplanlegging, 1989–1993. Noralv Veggeland var instituttssjef for Nordisk institutt for regionalpolitisk forskning (*NordREFO*) 1989–1993. Flere fra planmiljøet har sittet i Norges Forskningsråds programstyrer. I perioden 2015–19 var Higdem oppnevnt i programstyret DEMOS som hadde som

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

formål å utvikle kunnskapsgrunnet for en demokratisk og effektiv styring, planlegging og forvaltning. Planmiljøet har på ulike måter vært engasjert i Forum for Utdanning i samfunnsplanlegging, FUS, som organiserer alle læresteder i Norge som underviser i planleggingsfag. Aksel Hagen var styreleder for FUS 2018–2022.

Avsluttende refleksjoner

Utdanningene endres i takt med samfunnsutviklinga sies det gjerne, men innenfor utdanning i samfunnsplanlegging ser vi at behovet for økt utdanningskapasitet er prekært. Særlig sliter distriktkommunene med å rekruttere plankompetanse (Strategidokument KS, KMD, FUS 2019). Valgemnet Planlegging og bærekraft som del av Master i offentlig ledelse og styring (MPA) er ikke et tilstrekkelig bidrag fra HINNs side til å styrke planutdanning i Norge.

Dagens fagmiljø ved HINN som er relevant for planstudier er imidlertid stort, og dekker samfunnsgeografi, økonomisk geografi, regionaløkonomi, regional utvikling, innovasjon, organisasjonsutvikling, ledelse og samfunnsplanlegging, samt krise – og beredskap.

Storhove – reetablert fra landbruksskole til distriktshøgskole, så høgskole – og, endelig, universitet.

Fotorettigheter: Ole-André Lagmandokk/Høgskolen i Innlandet

Vi vil i god scenariotradisjon (jf. Selstad og Hompland) trekke fram tre mulige framtider for planleggingsstudier innenfor Universitetet INN⁷. Disse tre har vi gitt navnene Skreddersydde studier, Reetablering og Utfasing.

Skreddersydde studier er 0-alternativet. I dette scenariet går MPA som i dag, med samfunnsplanlegging og bærekraft som et valgemne, og det kan skrives masteroppgave med tema fra samfunnsplanlegging. I tillegg tilbys ulike skreddersydde kurs, utviklet i nye former og tilbudt på forskjellige steder. Slike finner vi også i dagens portefølje som f.eks. PIL – Planlegging, Innovasjon og Ledelse. Planmiljøet har lange og gode tradisjoner i å tilby denne type studier der en har fanget opp tidsaktuelle temaer og etter- og videreutdannings-behov. Slike studier/kurs blir gjerne bestilt av og utviklet sammen med (distrikts)-kommuner og regioner. Særlig aktuelle temaer er koblingen mellom planlegging, innovasjon og ledelse, til krise og beredskap, småbyenes roller i regional utvikling, og diffusjon av Rural Planning and Innovation Lab (RUPIL) for realistisk og innovativ planlegging. INNs tilpasning til den økonomiske situasjonen gjør at slike studier er økonomisk attraktive og gode bidrag til å oppfylle INNs samfunnsoppdrag.

Utfasing. I utfasingsscenariet er det tradisjonsrike og mangfoldige plan- og regionalforskningsmiljøet ved INN borte. Kompetansen på disse områdene er utfaset gjennom naturlig avgang i perioden 2018 – 2035. INNs prioriteringer går i retning av økonomisk lønnsomme undervisningstilbud, med vekt på digital kompetanse og kunstig intelligens. Dette innebærer at det tunge forskningsmiljøet innenfor planlegging, regional og lokal utvikling og innovasjon som beskrevet ovenfor, ikke eksisterer lengre. INN trer ut av sin faglige sterke posisjon i planleggings-Norge og svekker sin posisjon innenfor planleggings- regional- og distriktsforskning nasjonalt og internasjonalt.

Reetablering. I dette scenariet er et eget planleggings-studie reetablert i ny drakt. Vi trekker veksler på det store fagmiljøet ved INN som er bygd opp fra 2010-tallet og framover innenfor regional utvikling, innovasjon, krise og beredskap, i tillegg til planlegging. I 2035 er Samfunnsplanleggingsstudiet et masterstudium hvor én spesialisering er i samarbeid med MPA Krise og Beredskap, og en annen er innovativ og realistisk planlegging med et distrikts- og småby-perspektiv. INN-modellen Rural Planning and Innova-

⁷ Søknad fra HINN om å bli universitet ble godkjent av departementet i juni 2024.

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

tion Lab (RUPIL) for realistisk og innovativ planlegging får stor betydning i et stadig mer grisgrendt og demografisk skeivt Europa, men med et stort potensial for etablering av innovative forbindelser mellom rurale og urbane områder.

Studiet får stor oppmerksomhet for relevansen og treffsikkerheten på disse områdene, og bidrar til at INNs anseelse styrkes nasjonalt og internasjonalt.

Litteratur

Andersen, T. (1991). *Plassering av OL-anlegg - aktører og innflytelse. En analyse av arealplanprosessen i Lillehammer i 1989*. Hovedoppgave i samfunnsplanlegging, Oppland distriktshøgskole.

Amdam, J. & Veggeland, N. (1981). *Planlegging for samfunnsendring: innføring i teorier om samfunnsplanlegging*. Universitetsforlaget.

Amdam, J. & Veggeland, N. (1991). *Teorier om samfunnsplanlegging: en teoretisk introduksjon for planlegging av samfunnsendring*. Universitetsforlaget.

Amdam, J. & Veggeland, N. (1998). *Teorier om samfunnsplanlegging: kommunalt, regionalt, nasjonalt, internasjonalt*. (2. utg.). Universitetsforlaget.

Amdam, J. & Veggeland, N. (2011). *Teorier om samfunnsstyring og planlegging*. Universitetsforlaget.

Bech Jørgensen, B, T Cronberg,T., Vestergård,V. Blomberg, I., Krantz,B. Sagregorio, I-L., Kaul, S, Sæterdal, A., Borelli I., Vespa, K (1987). *Veier til det nye hverdagslivet. Om integrering av hverdagslivets oppgaver på et mellomnivå*. Nordisk Ministerråd NORD 1987:61.

Brox, O. (1971). «*Generativ planlegging*» i PAG-Artikkelsamling nr 2. Bergen: Populistiske Arbeidsgrupper.

Dølvik, T., Eikeland S., Lesjø, J.H., Selstad T. 1991. *Kommune-Norges framtid. Scenarier 2012*. Kommuneforlaget.

Feste, J. (1982). «Heidalsprosjektet» i *Byggekunst* årg. 64, nr. 5 s. 220-223.

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

Hagen, A., & Higdem, U. (2019). *Calculate, Communicate and Innovate - do we need Innovate as a third position?* I *Journal of Planning Literature*, 1-13. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0885412219851876>.

Hansen, J. Chr. og Selstad, T. (1999) *Regional omstilling - strukturbestemt eller styrbar?* Universitetsforlaget. (ISBN 82-00-12846-6).

Higdem, U. (2001). *Planlegging på fylkesnivå*. I N. Aarsæther & A. Hagen (red.), *planlegging.no! Innføring i samfunnsplanlegging*. (s. 131 - 153). Kommuneforlaget.

Higdem, U. (2004). *Samspeillet mellom nivåer i fylkesplanleggingen*. I R. Amdam & O. Bukve (Red.), *Det regionalpolitiske regimeskiftet. Tilfellet Noreg*. (pp. 147-161). Tapir.

Higdem, U. (2009). *Governance og partnerskap i offentlig planlegging og forvaltning i Norge*. I *Kart og Plan* 69(2), 113-125.

Higdem, U., Lesjø, J. H., Mønness, E., & Høyser, H. C. (2016). *Større kommuner og fylker? Reflektert syn blant innbyggerne, og konklusjonen er nei*. I *Fagbladet Samfunn og Økonomi* (1), 9-28.

Higdem, U., & Hagen, A. (2018). *Regional planlegging - mellom stat og kommune*. I N. Aarsæther, E. Falleth, T. Nyseth, & R. Kristiansen (red.), *Plan og Samfunn*. Cappelen Damm Akademisk.

Holck, K. E. (1999) *Planlegging for forvaltning*. Høgskolen i Lillehammer.

Hompland, A. og Lesjø, J.H. (2016). *Konstante spenninger. KS i den norske modellen*. Kommuneforlaget.

Nordgreen, R.; Glosvik, Øyvind; Teigen, Håvard. *Landbruksforvaltninga: mellom stat og kommune*. Vestlandsforskning 1996 (ISBN 82-7356-339-1) 181 s. (4-16).

Nordgreen, R. (1985) *Regionar, regioninndeling og regionalisering*. Arbeidsnotat nr 8/1995, Høgskolen i Lillehammer.

Nordgreen, R. (1999). *Lokalt tiltaksarbeid: rammer, strategi, organisering og økonomisk verkemiddelbruk*. HIL.

Aksel Hagen, Ulla Higdem, Jon Helge Lesjø og Håvard Teigen

Nordgreen, R. og Fløgenfeldt T. jr. (1993). *Conditions for Development in Marginal Regions*. Høgskolen i Lillehammer, 1993:90

Lesjø, J. H. (2003). OL-saken. *En prosess-sosiologisk studie av planlegging, politikk og organisering*. Høgskolen i Lillehammer, 2003 (Forskningsrapport 100/2003).

Lesjø, J.H (2000) Lillehammer 1994. Planning, figurations and the 'green' winter games. *International review for the Sociology of Sport* 35 282:293

Pettersen, D. S. (1994). *Beslutningsprosessen rundt ishall på Gjøvik*. Avsluttende semesteroppgave i planlegging, Oppland distriktshøgskole.

Spangen, T (1994). *Hamar - en OL-Vinner? Beslutningsprosesser og organisering av OL-prosessen på Hamar*. Avsluttende semesteroppgave i planlegging. Oppland distriktshøgskole.

Selstad, T. *Lokale konsekvenser av olympiske Leker. Økonomiske, sosiale og fysiske følger av OL på Lillehammer*. Østlandsforskning (ØF-rapport 1/1984).

Selstad, T. og T. Skjeggedal (1994). *Byforskjønnelse uten bærekraft. En vurdering av Lillehammer-OLs miljøeffekter*. Østlandsforskning. (ØF-rapport 29/1994).

Selstad, T. (2003). *Det nye fylket og regionaliseringen*. Fagbokforlaget.

Selstad, T. (2004) *Sterke regioner. Forslag til en ny regioninndeling i Norge*. (KOU 2004:1), KS

Selstad, T. (2004). *Fylkeskommunen som regional utviklingsaktør - status og utviklingsmuligheter*. I J. Amdam, H. Vike, & T. Selstad (red.), *Regionalt utviklingsarbeid og utviklingsaktører*. (s. 7-38). Høgskulen i Volda.

Selstad, T., & Onsager, K. (2004). *Regioner i utakt*. Tapir akademiske forlag.

Spangen, T. (1994). *Hamar - en OL-Vinner? Beslutningsprosesser og organisering av OL-prosessen på Hamar*. Avsluttende semesteroppgave i planlegging. Oppland distriktshøgskole, 1994.

Utdanning i samfunnsplanlegging ved Høgskolen i Innlandet

Teigen, H. (1984). *Vil bygde-Norge overleve? Med storbukkar på bygdebeite*. Oslo: Pegasus.

Teigen, H. (2000). *Planlegging av bygdenorge: eit 200-års perspektiv. [Planning the rural Norway: in a 200 years perspective]*. I H. Teigen (red.), *Bygdeutvikling: Historiske spor og framtidige vegvalg*. Tapir

Teigen, H. (2001). *Continuity and Change in the Rural Economy: Flexibility as a Tradition*. I R. Byron & J. Hutson (red.), *Community Development on the North Atlantic Margin* (pp. 245-262). Ashgate.

Teigen, H. (2003). *Effektar av den smale distriktspolitikken*. [Rapport til Kommunal- og Distriktsdepartementet] (110/2003).

Teigen, H. (2004). *Kollektiv entreprenørskap. Eit alternativ også for framtida?* In P. Arbo & H. Gammelsæter Red.), *Nye perspektiver på næringsutvikling*. Tapir.

Teigen, H. (2009). *OL i ettertid: Eit døme på innovativ næringsutvikling?* I H. Teigen, M. Mehmetoglu og T. Haraldsen (red.) *Innovasjon, opplevelser og reiseliv*, s. 229-47. Bergen: Fagbokforlaget.

Veggeland, N. (2000). *Den nye regionalismen. Europeisk integrasjon og flernivåstyring*. Fagbokforlaget.

Veggeland, N. (2004a). *The Competitive Society - How Democratic and Effective?* Høyskoleforlaget.

Veggeland, N. (2004b). *Post-national governance and transboundary regionalisation. Spatial partnership formation as democratic exit, loyalty and voice options?* I O. Kramsch & B. Hooper (red.), *Cross-Border Governance in the European Union* (pp. 157-170). Routledge.